

SÉNAT DE BELGIQUE

SESSION DE 1937-1938.

Proposition de loi modifiant l'article 43 de la loi du 15 juin 1935 concernant l'emploi des langues en matière judiciaire.

DÉVELOPPEMENTS.

MESDAMES, MESSIEURS,

La présente proposition n'a aucunement pour objet de modifier les dispositions de la loi sur l'emploi des langues en matière judiciaire, soit en ce qui concerne la détermination de la langue imposée ou autorisée pour les divers actes de la vie judiciaire, soit en ce qui concerne les connaissances linguistiques requises des candidats aux fonctions judiciaires.

Quelles qu'aient pu être, en effet, les opinions divergentes exprimées par les auteurs de la présente proposition au cours des débats de 1935, ceux-ci sont aujourd'hui d'accord pour estimer qu'il ne peut être question de songer à apporter quelque modification importante aux principes d'une législation dont l'application implique à toute évidence une certaine période d'adaptation avant que les effets de la loi puissent être appréciés.

C'est uniquement au point de vue des modes de preuve admis pour justifier de la connaissance approfondie ou suffisante d'une des deux langues dans les cas où la loi exige la justification de pareille connaissance, qu'il a paru aux signataires de la présente proposition que les dispositions de la loi étaient mal adaptées aux besoins de la pratique tels que la loi elle-même les a définis.

BELGISCHE SENAAAT

ZITTING 1937-1938.

Wetsvoorstel tot wijziging van artikel 43 der wet van 15 Juni 1935 op het gebruik der talen in gerechtszaken.

TOELICHTING.

MEVROUWEN, MIJNE HEEREN,

Dit voorstel heeft geenszins ten doel de bepalingen der wet op het gebruik der talen in gerechtszaken te wijzigen, hetzij wat betreft de bepaling der taal opgelegd of toegelaten voor de verschillende daden van het rechterlijk leven, hetzij wat betreft de taalkennis vereischt van de kandidaten voor rechterlijke betrekkingen.

Welke ook de uiteenlopende meeningen mogen geweest zijn die door de indieners van dit voorstel in den loop der besprekingen in 1935 werden uitgedrukt, gaan deze thans akkoord om te oordeelen dat er niet kan aan gedacht worden eenige belangrijke wijziging toe te brengen aan de beginselen van een wet, waarvan de toepassing klaarblijkend in zich sluit een zeker tijdperk van aanpassing vooraleer de gevolgen der wet kunnen beoordeeld worden.

Het is uitsluitend in opzicht van de wijze van bewijslevering, toegelaten om te doen blijken van de grondige of voldoende kennis van een van beide talen, in de gevallen waarin de wet het bewijs van dergelijke kennis eischt, dat het aan de ondertekenaars van onderhavig voorstel is gebleken dat de bepalingen der wet slecht zijn aangepast aan de behoeften van de praktijk, zooals de wet zelf deze heeft omschreven.

Rappelons à ce sujet :

1° que le candidat à une place de magistrat en région wallonne doit justifier, par son diplôme, avoir subi *les examens du doctorat en droit en langue française* (art. 43, § 1), c'est-à-dire, à toute évidence, l'examen sur toutes les branches en langue française ;

2° que le candidat à une place de magistrat en région flamande ou de juge de paix dans les cantons flamands de Bruxelles, doit justifier, par son diplôme, avoir subi *les examens du doctorat en droit en langue flamande*, c'est-à-dire l'examen sur toutes les branches en langue flamande (art. 43, §§ 2 et 3) ;

3° que le paragraphe 4 prévoit qu'à défaut d'un tel diplôme, les docteurs en droit peuvent justifier de la connaissance approfondie par un examen dont le paragraphe 9 fixe les modalités ;

4° que, pour le tribunal de Bruxelles, une moitié des juges doivent justifier de la connaissance approfondie des deux langues, un quart de la connaissance de l'une d'elle seulement, un autre quart de la connaissance approfondie d'une langue, suffisante de l'autre ;

5° que les candidats magistrats au siège de Bruxelles justifient de la connaissance approfondie par la production, pour l'une de ces langues, du diplôme prévu aux paragraphes 1er et 2 et, pour l'autre de ces langues, par l'examen ;

6° que les candidats notaires se voient appliquer un régime semblable (§§ 10-12) ;

7° que d'autres dispositions de la loi y renvoient (art. 49, 51, 54).

Or, que résulte-t-il de cet ensemble de dispositions ?

Brengen wij desaangaande in herinnering :

1° dat de candidaat voor een plaats van magistraat in het Waalsche landsgedeelte door zijn diploma moet bewijzen dat hij *de examens van het doctoraat in de rechten in het Fransch* heeft afgelegd (art. 43, par. 1), dus klaarblijkelijk het examen over al de vakken in het Fransch ;

2° dat de candidaat voor een plaats van magistraat in het Vlaamsch landsgedeelte of van vrederechter in de Vlaamsche kantons van Brussel door zijn diploma moet bewijzen dat hij *de examens van het doctoraat in de rechten in het Nederlandsch* heeft afgelegd, dus het examen over al de vakken in het Nederlandsch (art. 43, par. 2 en 3).

3° dat de paragraaf 4 voorziet dat bij gemis van een dusdanig diploma, de doctors in de rechten kunnen doen blijken van de grondige kennis door een examen, waarvan paragraaf 9 de modaliteiten bepaalt ;

4° dat, voor de rechtbank te Brussel, eene helft der rechters moet doen blijken van de grondige kennis van beide landstalen, een vierde van de kennis van slechts een van beide en een ander vierde van de grondige kennis van een taal en van een voldoende kennis van de tweede ;

5° dat de candidaten-magistraat in den zetel te Brussel doen blijken van de grondige kennis door het overleggen, voor één van beide talen, van het diploma voorzien bij de paragrafen 1 en 2, en, voor de andere taal, door het examen ;

6° dat de candidaten-notaris zich een dergelijk regime zien toepassen (par. 10-12) ;

7° dat andere bepalingen der wet daarnaar verwijzen (art. 49, 51, 54).

Welnu, wat is het gevolg van al deze bepalingen ?

Que l'étudiant en droit qui, dans le but assurément louable de se familiariser avec la pratique de nos deux principales langues nationales, désirerait suivre certaines matières en flamand, certaines autres en français, se verra octroyer un diplôme de valeur moindre, parce qu'insuffisant pour lui permettre de prétendre — sans examen complémentaire — à une place de magistrat en quelque région que ce soit du pays.

Quel que soit le pourcentage des matières pour lesquelles il aurait subi l'examen dans l'une et l'autre langues, son diplôme ne pourra valoir preuve de connaissance approfondie, ni même suffisante, d'aucune des deux langues nationales. Qu'il soit candidat à une place en pays wallon ou en pays flamand, il aura à subir l'examen prévu au paragraphe 4, de nature à établir qu'il connaît la langue de la région. Qu'il soit candidat à Bruxelles, à une des places pour lesquelles la connaissance des deux langues est requise, il est même douteux qu'il puisse s'y faire admettre en subissant l'examen simultané dans les deux langues nationales; la loi ne prévoit, en effet, en ce cas que le diplôme unilingue avec examen complémentaire unique; et le candidat à cette place bilingue qui s'y sera préparé par des études bilingues aura grande chance de s'en voir définitivement écarté.

Les inconvénients de pareil système sautent aux yeux; on constate, dès à présent, qu'il a eu pour effet de créer pour les générations nouvelles d'étudiants un obstacle presque radical au bilinguisme, et ce, même dans les deux universités libres où le dédoublement des cours rend possible à l'étudiant de « panacher », sans déplacement, au cours d'une même année.

Bien plus, le résultat paradoxal dès à présent constaté est la désertion

Dat de student in de rechten, die met de voorzeker lofwaardige bedoeling zich vertrouwd te maken met onze twee voornaamste landstalen, zou wenschen sommige vakken in het Nederlandsch, en andere in het Fransch te volgen, een diploma van mindere waarde zal ontvangen, omdat het niet toereikend zal zijn om hem toe te laten — zonder aanvullend examen — naar een plaats van magistraat te dingen in eender welke streek van het land.

Wat ook het aantal vakken weze waarvoor hij een examen in de eene en de andere taal zou afgelegd hebben, zal zijn diploma niet kunnen gelden als een bewijs van grondige, zelfs niet van voldoende kennis van een der beide landstalen. Hij weze candidaat voor een plaats in het Waalsche of het Vlaamsche land, hij zal het examen moeten afleggen voorzien onder paragraaf 4, om te laten blijken van zijn kennis der taal van de streek. Hij weze candidaat te Brussel voor een der plaatsen waarvoor de kennis der beide talen vereischt wordt, dan is het zelfs twijfelachtig dat hij er toegang toe krijgt door het gelijktijdig afleggen van het examen in de beide talen; de wet voorziet inderdaad, in dit geval, slechts het eentalig diploma met een enig aanvullend examen; en de candidaat voor deze tweetalige plaats, die er zich zal toe voorbereid hebben door tweetalige studiën, loopt groote kans definitief terzijde geschoven te worden.

De bezwaren van een dergelijk stelsel springen in het oog; men stelt van nu af vast dat het geleid heeft, voor de nieuwe studentengeneraties, tot een haast radicalen hinderpaal tot de tweetaligheid, en dit zelfs in de twee vrije universiteiten waar de verdubbeling der cursussen het den student mogelijk maakt, in den loop van eenzelfde jaar, zonder verplaatsing, het een en het ander regime te volgen.

Nog meer: men stelt het paradoxaal feit vast dat de Franschtalige studen-

du cours de droit pénal flamand par les élèves de langue française alors qu'avant l'entrée en vigueur de la loi, un nombre important d'élèves désireux de se familiariser avec l'étude de la langue flamande subissaient en flamand l'examen en cette matière.

Une telle situation est particulièrement regrettable eu égard au régime prévu dans l'arrondissement de Bruxelles. Le législateur y a, en effet, instauré le bilinguisme. Presque générale pour les magistrats, la connaissance courante des deux langues est pratiquement indispensable pour les avocats nouvellement inscrits auxquels obligation est faite de plaider dans la langue de la procédure variable suivant le domicile du défendeur.

Mais, même pour des jeunes gens originaires d'autres régions et qui ont l'intention d'y exercer leur activité, la connaissance des deux langues, sans pouvoir aucunement être imposée, apparaît tout spécialement souhaitable dans le domaine judiciaire si l'on veut conserver l'unité du développement doctrinal et jurisprudentiel dans le pays.

Un enseignement universitaire qui, loin d'être adapté à ces besoins de bilinguisme, les contrecarre est évidemment mal réglé.

Entendons-nous bien : il ne s'agit aucunement de revenir actuellement sur la loi concernant l'emploi des langues en Belgique, soit en diminuant les droits des unités, soit en affaiblissant les garanties prévues pour vérifier la connaissance approfondie de la langue régionale par les candidats magistrats appelés à siéger dans la région où elle est utilisée.

Il ne s'agit pas davantage de déroger à l'unilinguisme des deux universités de l'Etat. Mais dans les deux universités libres la possibilité de faire des études juridiques dans les deux langues

ten den Vlaamschen leergang van strafrecht ontvluchten, daar waar, vóór het in voege treden van de wet, een aanzienlijk aantal leerlingen, die wenschten zich de studie van het Nederlandsch eigen te maken, het examen over dit vak in het Nederlandsch aflegden.

Een dusdanige toestand is bijzonder betreurenswaardig ten aanzien van het regime voorzien in het arrondissement Brussel. De wetgever heeft er inderdaad de tweetaligheid ingevoerd. Bijna algemeen voor de magistraten, is de loopende kennis van de twee talen praktisch onontbeerlijk voor de nieuw ingeschreven advocaten die verplicht zijn te pleiten in de taal van de procedure die schommelt volgens de woonplaats van den verweerder.

Doch, zelfs voor jonge lieden herkomstig uit andere streken en die de bedoeling hebben er hun bedrijvigheid uit te oefenen, schijnt de kennis van de twee talen, zonder eenigszins te kunnen worden opgelegd, bijzonder wenschelijk op rechterlijk gebied indien men de eenheid van de ontwikkeling van de leer en van de rechtspraak in het land wil behouden.

Een universitair onderwijs, dat verre van te zijn aangepast aan deze behoeften van tweetaligheid, deze tegenwerkt, is stellig slecht geregeld.

Laten wij ons wel verstaan : het geldt geenszins thans terug te komen op de wet op het gebruik der talen in België, hetzij door de rechten van de eenheden te verminderen, hetzij door de waarborgen te verzwakken welke worden voorzien om te doen blijken van de grondige kennis van de gewestelijke taal voor de kandidaten-magistraat die geroepen zijn om te zetelen in de streek waar deze taal wordt gebruikt.

Het gaat er evenmin om afbreuk te doen aan de eentaligheid van de twee Staatsuniversiteiten. Doch in de twee vrije universiteiten bestaat de mogelijkheid rechtskundige studiën te

existe. Le bilinguisme peut être réalisé par l'étudiant en changeant d'université au cours de ses études, et le moins qu'on puisse dire est, qu'en créant un obstacle à ce que d'une manière ou de l'autre l'étudiant se donne librement un régime bilingue, la loi a dépassé le but.

Les auteurs de la présente proposition ont pensé que, dès lors, il était nécessaire d'apporter un certain assouplissement aux dispositions relatives à la preuve de la connaissance de la langue. Si l'on exigeait, pour valoir preuve de la connaissance approfondie d'une langue, qu'un tiers au moins des épreuves aient été subies dans cette langue, et pour valoir preuve d'une connaissance suffisante d'un sixième, il en résulterait des garanties au moins égales à celles pouvant résulter des examens prévus aux paragraphes 4 ou 9 de la loi.

Une telle solution, sans menacer aucunement l'autonomie culturelle des régions flamande et wallonne, aurait le grand avantage de favoriser le développement d'une élite bilingue dont l'existence, souhaitable au point de vue national, est dès à présent indispensable pour la satisfaction effective des besoins judiciaires de la population de l'arrondissement de Bruxelles — un septième de la population totale du pays, tels qu'ils ont été définis par le législateur.

Tel est l'objet de la proposition de loi ci-jointe.

H. ROLIN.

doen in de twee talen. De tweetaligheid kan worden verwezenlijkt door den student mits, in den loop zijner studiën, van universiteit te veranderen, en het minste dat kan worden gezegd is dat, mits op een of andere wijze te verhinderen dat de student vrij een tweetalig regime kiese, de wet haar doel is te buiten gegaan.

De indieners van dit voorstel hebben gemeend dat het derhalve noodig was een zekere verzachting toe te brengen aan de bepalingen betreffende het bewijs van de kennis der taal. Moest men eischen, om te gelden als proef der grondige kennis van een taal, dat minstens één derde der proeven werden afgelegd in deze taal en om te gelden als bewijs van een voldoende kennis van één zesde, dan zouden hieruit waarborgen voortvloeien die minstens gelijk zijn aan deze welke kunnen voortspruiten uit de examens voorzien in paragraaf 4 of 9 der wet.

Een dergelijke oplossing, zonder eenigszins de kultureele zelfstandigheid van het Vlaamsche en van het Waalsche landsgedeelte te bedreigen, zou het groot voordeel opleveren de uitbreiding te bevorderen van een tweetalige elite waarvan het bestaan, dat wenschelijk is in nationaal opzicht, van stonden aan onontbeerlijk is om werkelijk te voorzien in de rechterlijke behoeften der bevolking van het arrondissement Brussel — één zevende der globale bevolking van het land, zooals zij werden bepaald door den wetgever.

Dit is het doel van het hierbij gevoegd wetsvoorstel.

Proposition de loi modifiant l'article 43 de la loi du 15 juin 1935 concernant l'emploi des langues en matière judiciaire.

ARTICLE UNIQUE.

L'article 43 de la loi du 15 juin 1935 est modifié comme suit :

a) au paragraphe 1er : les mots « s'il ne justifie par son diplôme, qu'il a subi les examens du doctorat en droit de langue française » sont remplacés par les mots : « *s'il ne justifie de la connaissance de la langue française* »;

b) au paragraphe 2 et au paragraphe 3 : les mots « s'il ne justifie par son diplôme qu'il a subi les examens du doctorat en droit en langue flamande » sont remplacés par les mots : « *s'il ne justifie de la connaissance de la langue flamande* »;

c) au paragraphe 4, effacer les mots : « pour les docteurs en droit qui justifient par un examen, qu'ils sont à même de se conformer complètement aux dispositions de la loi sur l'emploi des langues en matière judiciaire ainsi que... »;

d) rédiger le paragraphe 8 comme suit :

« La justification de la connaissance approfondie d'une langue se fait soit par la production d'un diplôme attestant que le titulaire a subi dans cette langue les épreuves relatives à des matières dont l'enseignement occupait au moins un tiers de l'ensemble des heures de cours consacrées aux matières visées dans le diplôme, soit par un examen attestant que le titulaire est à même de se conformer complètement aux dispositions de la loi sur l'emploi des langues en matière judiciaire.

« La justification de la connaissance suffisante d'une langue, prévue au paragraphe 6, se fait soit par la produc-

Wetsvoorstel tot wijziging van artikel 43 der wet van 15 Juni 1935 op het gebruik der talen in gerechtszaken.

EENIG ARTIKEL.

Artikel 43 der wet van 15 Juni 1935 wordt gewijzigd als volgt :

a) in paragraaf 1 worden de woorden « indien hij niet bewijst, door zijn diploma, dat hij het doctoraat in de rechten in het Fransch heeft afgelegd », vervangen door de woorden : « *indien hij niet bewijst de Fransche taal te kennen* »;

b) in paragraaf 2 en paragraaf 3 worden de woorden : « indien hij niet bewijst, door zijn diploma, dat hij de examens van het doctoraat in de rechten in het Nederlandsch heeft afgelegd » vervangen door de woorden : « *indien hij niet bewijst de Nederlandsche taal te kennen* »;

c) in paragraaf 4 de woorden : « voor de doctors in de rechten, die bewijzen, door een examen, dat zij bekwaam zijn de bepalingen der wet op het gebruik der talen in rechtszaken volledig na te leven, alsmede... » te doen wegvallen;

d) paragraaf 8 te doen luiden als volgt :

« Het bewijs van de grondige kennis van een taal wordt geleverd, hetzij door het overleggen van een diploma waaruit blijkt dat de titularis in deze taal de proeven heeft afgelegd betreffende leervakken waarvan het onderrecht ten minste een derde bedroeg van het totaal uren cursus besteed aan de leervakken in het diploma vermeld, hetzij door een examen waaruit blijkt dat de titularis in staat is de bepalingen der wet op het gebruik der talen in rechtszaken volledig na te leven.

» Het in paragraaf 6 voorziene bewijs van de voldoende kennis eener taal wordt geleverd hetzij door de

tion d'un diplôme attestant que le titulaire a subi dans cette langue les épreuves relatives à des matières dont l'enseignement occupait au moins un sixième de l'ensemble des heures de cours consacrées aux matières visées dans le diplôme, soit par un examen dont un arrêté royal prévoit l'organisation et règle la matière. »

e) Rédiger le paragraphe 10 comme suit :

« Nul ne peut être nommé notaire dans les provinces et les arrondissements indiqués aux articles 1er et 2 de la loi sur l'emploi des langues en matière judiciaire s'il ne justifie par son diplôme qu'il a subi dans la langue prévue par la loi sur l'emploi des langues en matière judiciaire pour les juridictions de première instance dans lesquelles il serait appelé à exercer ses fonctions, les épreuves relatives à des matières dont l'enseignement occupait au moins un tiers de l'ensemble des heures de cours consacrées aux matières visées dans ce diplôme. »

f) rédiger comme suit le paragraphe 12, premier alinéa.

« Nul ne peut être nommé notaire dans un des cantons de justice de paix de l'arrondissement de Bruxelles, composé exclusivement de communes flamandes sises hors de l'agglomération bruxelloise, s'il ne justifie par son diplôme qu'il a subi, dans la langue néerlandaise, les épreuves relatives à des matières dont l'enseignement occupait au moins un tiers de l'ensemble des heures de cours consacrées aux matières visées dans ce diplôme. »

g) Rédiger comme suit le paragraphe 12, troisième alinéa :

« Cette justification se fait soit par la production d'un diplôme attestant que le titulaire a subi dans cette langue les épreuves relatives à des

overlegging van een diploma waaruit blijkt dat de titularis in deze taal de proeven heeft afgelegd betreffende leervakken waarvan het onderricht ten minste een zesde bedroeg van het totaal uren cursus besteed aan de leervakken in het diploma vermeld, hetzij door een examen waarvan een koninklijk besluit de inrichting voorziet en de stof bepaalt. »

e) paragraaf 10 te doen luiden als volgt :

« Niemand kan benoemd worden tot notaris in de provinciën en arrondissements voorzien in de artikelen 1 en 2 der wet op het gebruik der talen in rechtszaken, indien hij niet bewijst door zijn diploma dat hij, in de taal voorzien bij de wet op het gebruik der talen in rechtszaken voor de rechtbanken van eersten aanleg waarin hij mocht geroepen worden om zijn ambt uit te oefenen, de examens heeft afgelegd betreffende de leervakken waarvan het onderricht ten minste een derde bedroeg van het totaal uren cursus besteed aan de leervakken in dit diploma vermeld. »

f) paragraaf 12, lid 1, te doen luiden :

« Niemand kan tot notaris benoemd worden in een der vrederegerechtskantons van het arrondissement Brussel, welke uitsluitend uit Vlaamsche buiten de Brusselsche agglomeratie gelegen gemeenten samengesteld zijn, indien hij niet door zijn diploma bewijst, in de Nederlandsche taal, de examens te hebben afgelegd betreffende de leervakken waarvan het onderricht ten minste een derde bedroeg van het totaal uren cursus besteed aan de leervakken in dit diploma vermeld. »

g) paragraaf 12, lid 3, te doen luiden :

« Dit bewijs wordt geleverd, hetzij door het overleggen van een diploma waaruit blijkt dat de titularis in deze taal de examens heeft afgelegd betref-

matières dont l'enseignement occupait au moins un tiers de l'ensemble des heures de cours consacrées aux matières visées dans le diplôme, soit par un examen. Un arrêté royal fixe la matière de cet examen ainsi que la composition et le fonctionnement du jury devant lequel il est subi. »

H. ROLIN,
R. GODDING,
J. HANQUET,
A. VERMEYLEN.

fende leervakken waarvan het onder-richt ten minste een derde bedroeg van het totaal uren cursus besteed aan de leervakken in het diploma vermeld, hetzij door een examen. Een koninklijk besluit bepaalt de stof van dit examen, alsmede de samenstelling en de werkwijze van de examencommissie voor dewelke het wordt afgelegd. »